

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Прикарпатського національного
університету імені Василя
Стефаника

ВЗАЄМОДІЯ РОЗМОВНОГО Й РЕЛІГІЙНОГО СТИЛІВ У ХРИСТІЯНСЬКІЙ ПРОПОВІДІ

Постановка проблеми. Проголошення незалежності України дало поштовх для активного розвитку релігійного (конфесійного) стилю української мови. Г. Бурдіна вважає це закономірним: «В епоху пошуку нових ціннісних орієнтацій доцільним є звернення до вічних джерел духовності, серед яких одним з найсильніших є релігія» [2, с. 258].

Високий духовний потенціал релігійних текстів усе більше привертає увагу науковців, зокрема лінгвістів, що аналізують мовні ознаки як релігійного стилю загалом, так і окремих його підстилів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В. Німчук, один із перших дослідників релігійного стилю, підкреслює відмінність релігійного мовлення від розмовного: «Конфесійний стиль має свої особливості, що зумовлюються насамперед широким використанням спеціально дібраних лексем, передусім не щоденних або рідше вживаних у побуті (*істина* – пор. *правда*; *недоля* – *біда*, *жона* – *жінка*, *уста* – *рот*, *утроба*, *лоно* – *живіт*, *убогий* – *бідний*, *недужий* – *хворий*, *лихий* – *поганий*, *нині* – *тепер*, *подолати* – *перемогти* та ін.) <...> Ці та інші особливості надають конфесійним текстам урочистого, піднесеного звучання, яскраво й чітко відділяють їх від буденного мовлення» [6, с. 26]. Г. Бурдіна, узагальнюючи науковий доробок українських лінгвістів, зауважує: «Сучасними мовознавцями конфесійний стиль визначається як такий, що обслуговує потреби релігії (релігійна література, молитви, проповіді та ін.), виконує функцію впливу, має певні особливості на різних мовних рівнях – лексичному, фразеологічному, морфемному, словотвірному, морфологічному та синтаксичному» [2, с. 260].

Н. Бабич та Н. Дзюбишина-Мельник підкреслюють вплив релігійного різновиду української мови на інші: «До підстав виокремлення цього стилю треба додати, звичайно, і те, що він упродовж усієї історії української мови був джерелом виражальних та експресивних засобів практично всіх образних функціональних стилів української мови» [1, с. 25]; «Його традиційна роль у літературній мові – роль потужного джерела поповнення виражальними засобами інших стилів, хоча й сам він зазнає мінімальних впливів» [3, с. 20]. Найбільше релігійний стиль впливає на інші функціональні різновиди мови на лексико-фразеологічному рівні: «Значна кількість біблійних крилатих висловів набула широкого поширення в українській літературній мові»; «З біблійними афоризмами надзвичайно співзвучні українські народні приказки і прислів'я. Наприклад: «Лінивість веде до злиднів» (Біблія) – «Де ліниво працюється, там пожитку не чується» (Нар. тв.)» [2, с. 263–264]. За кошт релігійних найменувань відбувалося й поповнення української антропонімії [5].

«Особливо активною є взаємодія конфесійного різновиду літературного мовлення з художнім, яка не втратилася навіть у період обмеженого розвитку першого (40–80-ті роки ХХ століття)», – стверджує Ю. Стежка [8, с. 420]. Ця ж дослідниця зазначає, що релігійний стиль, зокрема на лексичному рівні, майже не поповнюється: «Лексика конфесійного стилю є досить сталим і відносно закритим для поповнення класом слів. Про це свідчить давня історія її виникнення, розвитку й унормування» [8, с. 421].

Однак, як засвідчують розвідки українських мовознавців, окремі підстилі релігійного стилю все ж таки мають зв'язки з іншими стилями, як-от проповідь, що зазнає впливу розмовного, публіцистичного та художнього мовлення.

Мета нашої статті – простежити взаємодію розмовного стилю з релігійним на різних мовних рівнях. Матеріалом дослідження є проповіді єпископа Григорія Хомишина, зібрані в богословській праці «Парафіяльна місія» (1934). Релігійні тексти владики Української Греко-Католицької Церкви Григорія Лукича Хомишина (1867–1945) ми вже розглядали на лексичному рівні (короткий огляд життя, богословського доробку єпископа та лексичні особливості його мовостилу див.: [10]). Однак детальне вивчення впливу розмовного мовлення на проповіді Г. Хомишина пропонуємо в цій статті, що й становить **новизну** нашого дослідження.

Про те, що «жива мова ввійшла до церкви в Україні в середні віки найперше в церковній науці (повчанні), у казанні», пише теолог і дослідник історії української мови І. Огієнко в статті «Причини повстання перших перекладів Письма Святого на українську мову» (1923) [цит за: 1, с. 58].

Використання розмовного мовлення в сучасних проповідях зумовлене вимогами до цього підстилю релігійного стилю. В. Яригіна вважає, що проповідь, «мета якої – донести зміст слова Божого до свідомості людей», не тільки «розкриває особливості релігійного світобачення, виражає моральні цінності», але й у зв'язку зі своєю комунікативною природою «спрямована на співрозуміння учасників релігійного дискурсу, містить рекомендації щодо певної поведінки та вчинків, реалізується в усній формі безпосередньо в храмі або опосередковано через засоби масової інформації. Особливістю проповіді є необхідність доступно, емоційно й експресивно, у зрозумілій формі донести до слухача Божі заповіді, що зумовлюють значущість особистості священика в забезпеченні дієвої сили проповіді» [11, с. 1].

Н. Бабич називає основні вимоги до проповіді: «змістовність; логічність кожного структурного компонента тексту, їх несуперечність, переконливість, строге дотримання біблійних положень, на які посилаються або які тлумачаться (тобто точність); вичерпність висвітлення теми з виразною зорієнтованістю на спонукання слухача до роздумів із приводу почутого; правильність мовлення, тобто дотримання норм сучасної літературної мови (навіть за умови проповідування носіям певного територіального діалекту «місцеві» слова у промові мусять бути стилістично виправданими); естетичність та емоційність мовлення». Науковець вважає, що однією з важливих умов досягнення «усіх цих якісних ознак» мовлення проповідника є «небайдужість (прихильність) проповідника до тих, перед ким він промовляє» [1, с. 88].

Причини проникнення елементів розмовного мовлення до проповідей (казань) пояснює З. Куньч. На думку дослідниці, «мова проповіді має бути доступною, простою», тому що її адресовано широкому колу слухачів, які не завжди є високоосвіченими; «...переважання усної форми вираження спричиняє появу ряду ознак (усічені фрази, неповні речення, мовленнєві помилки), що споріднюють проповідницький підстиль з усно-розмовним стилем літературної мови» [4, с. 437]. На лексичному рівні «проповідницький підстиль активніше, ніж інші підстили релігійного стилю, залучає діалектну чи навіть іноді жаргонну лексику для досягнення влучності вислову чи для відтворення чийогось мовлення» [4, с. 438].

Аналізуючи «Слово про Закон і Благодать» Іларіона, Л. Полюга також звертає увагу на те, що проповідник використовує «знайомі парафіянам художні засоби. Не вишукана, відірвана від життя образність, а побудована на реальній дійсності, що лягли в основу паралелей, антитез, порівнянь з тими об'єктами, які сприймаються, знаються, бачаться» [7, с. 446].

Виклад основного матеріалу. Переважно усна форма викладу, емоційно-експресивна спрямованість на слухача, функція впливу зумовлюють використання різнорівневих елементів розмовного стилю і в місійних проповідях єпископа Г. Хомишина. Те, що владику свідомо вживає елементи розмовного мовлення, засвідчують вступні підрозділи «Генеза парафіяльної місії» та «Уваги до місіонера»: «В написанні наук я дотримувався мови, якою говорить простий люд, і не вживав висловів нинішньої книжної мови, яка інколи подібна на декадентське дивацтво» [9, с. 10]; «Місійні науки треба подавати у доступній формі і популярно. Рішуче остерігатися барвистого стилю, вишуканих фраз і мовних зворотів. Навіть якщо серед вірних багато інтелігенції, все одно, треба говорити просто, наслідуючи простий стиль Євангелія, де найвищі правди представлені в дуже поєднуючій і простій формі» [9, с. 42]. Г. Хомишин вважає, що необхідно враховувати особливості адресата проповіді: «Треба опуститися до вірних, зрозуміти їхній спосіб мислення та розуміння. Треба зрозуміти їхні вислови, їхні погляди на життєві справи, словом, їхній релігійний і життєвий досвід» [9, с. 42].

Вплив розмовного стилю в проповідницьких текстах Г. Хомишина простежується насамперед на рівні лексики. Уживаючи народні розмовні елементи, проповідник наближує своє мовлення до мови вірян, воно стає простим і доступним, викликає довіру до священнослужителя, напр.: «Маймо в **пошанівку** також те місце, де спочивають тіла померлих» [9, с. 370]; «Ніхто не **рушиться**, щоб Ісуса Христа підняти» [9, с. 398]; «...розігрій наші **студені** серця Твоєю любов'ю» [9, с. 396]; «Святі у небі люблять нас більше, аніж найближчі наші **кривні** чи **приятелі**» [9, с. 441]. Розмовний стиль мають зчаста й звертання до мирян: «Так і ти, **тату й мамо**, обтинай в дитині, коли в ній виявлятимуться злі **норови й накоренки**» [9, с. 144].

Використання розмовної лексики нерідко може надавати вислову гумористичного або іронічного забарвлення, напр.: «Вона не вміє навіть борити **напартолити**, вона не вміє хліба спекти, а як спече, то **закалець** не на палець, а на два пальці» [9, с. 324]; «Пильнуйте краще свого **горика, макітри, копістки та коцюби**, а до єпископських справ не **втручайтеся!**» [9, с. 339].

Лексичні елементи розмовного стилю посилюють свій експресивний потенціал, вступаючи в контрастивні відношення з релігійно маркованими словами, напр.: «У нинішніх часах, коли віра занепадає, коли неморальність шириться, коли гріх **розпаношиться**, коли потоп гріха погрожує загибеллю душ, коли буря згіршення шаліє, коли світ жене стрімголов у прірву, саме в тих часах звертаймо наші очі до Марії» [9, с. 430].

У взаємодії з розмовною лексикою зчаста перебувають інші мовні виражальні засоби: фразеологізми («Між нами **гризня**, один другому **ноги підкладаємо**, одні під другими **ями копаємо** і всі **летимо у прірву**» [9, с. 343]); метафори («Нечиста похоть плоті **пережерла** нас і далі нас **напастує**» [9, с. 399]), синоніми, антоніми, діалектизми («<...> **грішник** <...> шукає свого щастя поза Богом, служить створінням, які самі по собі не є **джерелом живої води**, але **копанками, калабанями**, які не тільки не видають із себе **здорової** води, але навіть не можуть затримати води, і є радше **калюжками й багнами гнилої** води, яка отрує та вбиває» [9, с. 74]).

До розмовних елементів, які використовує Г. Хомишин, належать емоційно забарвлені неслівні лексеми, зокрема, назви: осіб за спорідненням (*бабця, дідунь, татуньо*), осіб за статтю (*жіночка*), тварин, комах (*худібка, мушка*), частин тіла (*головонька*), споруд (*церковця*), ознак (*старенький*): «Тому, крім найконечніших справ і занять: як зварити їсти, **худібку** обійти, – все решта треба залишити» [9, с. 54]; «Питаюся **старенького** чоловіка: “**Татуню**, газдо, ви вже постарілися, сиве волосся вкрило вашу голову, нащо ви жили дотепер на тім світі?”» [9, с. 61]; «У Римі є **церковця**, в котрій правляться Служби Божі тільки для порятунку души у **чистилищі**» [9, с. 363]. Такі демінутивні утворення в контексті зрідка набувають гумористичного або іронічного забарвлення, пор.: «...і все, що в **головоньці** уложила, щезло, як **камфорка**» [9, с. 302]; «А ви, **жіночки**, одна з другою, яке має право до Єпископа?» [9, с. 339].

Трапляються в аналізованих проповідях й діалектні лексеми (напр.: *бамбетель* ‘дерев’яний розсувний диван’, *згідно* ‘зневажливо’, *конечний* ‘обов’язковий’, *конче* ‘обов’язково’, *однозгідно* ‘одностайно’, *хосен* ‘користь’,

хробачок ‘черв’ячок’), а діалектизми *газда* ‘господар’, *жовнір* ‘солдат’ функціонують відповідно разом зі спільнокореневими *газдина* ‘господиня’, *газдівство* ‘господарство’; *жовнірський* ‘солдатський’ («Що б ви, Іване чи Параско, сказали, якби вам Єпископ наказував у вашому *газдівстві*?» [9, с. 339]; «Другий *жовнір* приносить подертий, брудний *жовнірський* червоний плащ, закидає Ісусові на плечі і гучно сміється» [9, с. 400]). Аналізуючи мовлення сучасних українських проповідників, З. Куньч зауважує: «<...> наявність діалектних елементів у проповідницькому підстилі доречна тоді, коли священник за допомогою них відтворює мовлення героїв своєї розповіді, або ж якщо вони умисно вжиті з певною стилістичною метою. Однак дуже часто вживання тут діалектизмів зумовлене особливостями індивідуального мовлення проповідника, неухважним ставленням до норм літературної мови» [4, с. 442]. У проповідях єпископа Г. Хомишина використання діалектних слів зумовлене насамперед прагненням автора наблизитися до вірних, подавати місійні науки популярно й доступно, тобто стилістичною настановою.

У своїх проповідях владика зчаста цитує Біблію, вживає крилаті вислови зі Святого Письма, однак народна фразеологія в аналізованих релігійних текстах частотніша за біблійну. Розмовні усталені вислови, зокрема прислів’я і приказки, дозволяють, на нашу думку, проповідникові наблизити своє мовлення до розмовного і таким чином зробити його доступнішим. Використання народної фразеології скорочує дистанцію між священником і мирянами під час проповіді, посилює довіру до особи та слів проповідника, сприяє останньому в досягненні комунікативної мети.

Взаємозв’язок розмовного й релігійного стилів демонструють народнорозмовні сталі звороти, які містять у своїй структурі релігійний компонент, напр.: *віддати дух* «померти» («Його серце не переставало битися, аж доки Ісус Христос не віддав духа Свого в руки Отця Небесного» [9, с. 317]); *не дай Боже* «вживається для вираження бажання уникнути чого-небудь небажаного, застерегтися від чогось» («А хто, не дай Боже, впав у гріх, нехай не лежить у ньому» [9, с. 458]); *немов Святий Дух перелетів через хату* «настав спокій» («Коли їх [людей, що гнили душами] усунуть або вони самі заберуться, настає спокій, і тоді, як говориться, немов Святий Дух перелетів через хату» [9, с. 105]); *Без Бога – ані до порога; І в старій печі дідько палить* (пор. у контексті: «“Без Бога – ані до порога”, – каже мудра приказка» [9, с. 62]; «Ця тілесна похоть триває від першого свого пробудження у змісловій природі людини протягом усього життя, не залишає навіть у старості. І тому каже приказка: “І в старій печі дідько палить”» [9, с. 295]). Зазвичай проповідник указує на народне походження таких фразеологізмів і навіть може пояснювати їхню семантику.

Уміло вживає Г. Хомишин і вірування, пов’язане зі злою силою, яке стає основою для побудови порівняльної конструкції: «Коли влітку часом зірветься вітер, то дме сильно порохом в очі. Люди кажуть, що це дідько жениться. А ти що робиш? Прижмуриш очі і перекаєш, поки той вітер перейде. Так і в житті. Зійдуться різні прикроці і дошкуляють. Перекачай, зберігай терпеливість, це минеться» [9, с. 450].

Проте переважно єпископ Г. Хомишин використовує загальновідомі фразеологізми, які не потребують уточнення їхніх значень. Наприклад: «Так ми думаємо своїм коротким розумом!» [9, с. 89]; «А тих усяких забобонів є так багато, що не можна їх, як то кажуть, на воловій шкіді списати» [9, с. 134]; «Щоб, отже, не зійти на манівці, щоб не піддатись оманливим спокусам, щоб зберегти віру і чинити чесноти, треба конче черпати світло і силу у Христа Списителя, котрий уділяється у св. Причасті» [9, с. 224]; «Той не буде мовчати, не буде стояти зі складеними руками, не буде ховатися, коли бачить, коли чує, як справи Божого Серця є легковажними або знехтуваними» [9, с. 258]; «Коли помре хтось у нашій родині, то замість заводити плачі, нам’ятаймо за душу померлого» [9, с. 370]; «Якби Ісус Христос нам відкрив це місце терпіння душ померлих, <...> нам захолола б у жилах кров» [9, с. 370]; «Ісус Христос відплатить вам стороцею» [9, с. 371]; «Хто вірує і любить Ісуса Христа, той молиться за навернення усіх відступників від Католицької Церкви, за навернення усіх еретиків, схизматиків та різних сектантів, які множаться, як гриби після дощу, спричиняючи велике спустошення у людських душах» [9, с. 380]; «Святі проходили через вогонь і воду спокус, терпіння, небезпек, але були терпеливими й освятили свої душі» [9, с. 448].

Функціонування народної фразеології в контексті урочисто-піднесеного релігійного стилю надає їй особливо-емоційно-експресивного забарвлення, посилює вплив проповіді на слухачів.

Мовостиль єпископа Г. Хомишина відзначається ще й тим, що в одному реченні використано не якусь одну мовну одиницю з виразним стилістичним потенціалом, а комплекс мовних засобів. Так, автор уживає загально-мовні фразеологічні синоніми («Між нами гризня, один другому ноги підкладаємо, одні під другими ями копаємо і всі летимо у прірву» [9, с. 343]); фраземи – контекстуальні синоніми («<...> коли доведеться перетерпіти, то він ховається, він каже, що його хата скраю і віддасть на поталу невинність і справедливість» [9, с. 308]); контекстуальні антонімічні сталі звороти («Коли люди нас хвалять, а ще коли газета похвалить, то ми з радості мало не зі шкіри ліземо. Але коли нас спіткає якесь приниження або напасть у газеті, то ми злостимося, сумуємо, пригнічені і бажали б під землю сховатися» [9, с. 313]). Зчаста стійкі словосполучення є частиною художніх засобів, зокрема метафори («Хто вірує і любить Ісуса Христа, той із жахом бачить, як гріх запанував над світом, як пекло тріумфує, як безбожність та усяке плюгавство піднесло голову» [9, с. 380], порівняння («Не один меле язиком, немов питлює на питлі у млині» [9, с. 300]).

Емоційно-експресивного забарвлення надають проповідям і численні приказки, які концентрують увагу на важливих християнських питаннях, а також полегшують їхнє розуміння. Переважно автор сам зазначає, що це вислів народного походження, напр.: «“Потопаючий хапається за соломинку”, – каже приказка» [9, с. 356]; «Май на увазі приказку: “Дитина плаче, що бита, але не каже, за що”» [9, с. 381]; «Нагинай і простуй галузь,

доки молода, бо потім буде пізно» [9, с. 144]; «*“Люби дитину, як душу, а тряси її, як грушу”*, – каже приказка» [9, с. 144]. Свідоме вживання приказок підтверджує уривок проповіді, де владику детально пояснює походження та значення сталої словосполучки, напр.: «*Хто не слухає тата чи маму, той буде слухати псячої шкіри. Звідки пішла ця приповідка? Був син зухвалий, недобрый, не слухав тата, маму і пішов на бездоріжжя і допустився тяжкого злочину, за котрий став засудженим на смерть. Коли його вели на шибеницю, то жовнір ішов попереду і барабанув у бубон із псячої шкіри. І тепер він ішов слухняно на шибеницю. Завжди нещасливий кінець неслухняних дітей»* [9, с. 144].

Не менш виразними є й синтаксичні ознаки проповідей Г. Хомишина, які споріднюють їх із розмовним мовленням. Загалом, вони властиві також мовостилію інших українських проповідників, що відзначають мовознавці, напр.: «Інші важливі ознаки, зумовлені усною формою функціонування, – це наявність значної кількості питальних та окличних речень (риторичні запитання, риторичні вигуки тощо), неповні речення і т. ін.» [4, с. 438]; «У сучасних українських проповідях активно вживаються окличні речення, експресивні за своєю природою» [11, с. 10].

Єпископ Г. Хомишин часто послуговується питальними реченнями, що зумовлено комунікативними особливостями проповідницького підстилю. Мовлення священика тільки на перший погляд є монологічним, а насправді воно завжди скероване на адресатів (слухачів або читачів), тому має внутрішню діалогічність. Звернення до аудиторії відбувається за допомогою не лише різних типів звертань, але й запитань. В аналізованих проповідях для емоційно-експресивного підсилення інколи вжито кілька питальних речень поспіль, або питальне речення може бути ускладнено звертаннями, напр.: «*Навіщо людина живе на світі, навіщо працює, чим журиється, який кінець людини? Який остаточний кінець і хосен трудів рільника, ремісника, урядовця і кожної іншої людини на цій землі?»* [9, с. 60-61]; «*Діти наші, сини і доньки, чому ви такі тверді серцем?»* [9, с. 370]. Запитання активізують увагу реципієнтів, хоча й не вимагають відповіді, її дає сам проповідник, напр.: «*Чому наші зусилля у наших установах не мають успіхів, чому нема народного добробуту? Бо праця і діяльність у цих установах не відбувається в душі віри та християнської моралі»* [9, с. 325].

Питання, зазвичай риторичне, може бути своєрідним підсумком попередньої тези, напр.: «*Під час Тайної Вечері упав до ніг Апостолів і умивав їхні ноги, а що більше, навіть умив ноги зрадника Юди. Чи бачиш, яка покора Господа твого?»* [9, с. 314]; «*Ось, большевики, які завели у себе царство антихриста, гноблять і мучать цілі народи, вбивають, розстрілюють невинних людей, сотнями, тисячами, мільйонами, оголосили війну Богові, церкви беззачестили, ширять розпусну і всяку грішну погань, і тим часом усе це безкарно їм сходить, а інші держави навіть входять із ними у прязнь для марного гроша і зиску. Запитую, отже, чи є справедливість на цій землі? Ні! Нема!»* [9, с. 87]. В останньому прикладі риторичне запитання підсилено окличними словами-реченнями, властивими розмовному стилеві.

Особливої експресії проповідник прагне досягти, нанизуючи кілька питальних речень та окличне заперечне речення-частку, напр.: «*Чому діти мають слухати родичів? Чи тому, що від них залежні, чи тому, що бояться кари, чи тому, що сподіваються від них маєтку? Ні! А тому, що так наказує Бог»* [9, с. 330]; «*Що мають робити? Чи злоситися, опустити руки і повернутися до давнього життя та далі грішити? Ні!»* [9, с. 447]; «*А для чого нам дано імена різних святих у часі св. Хрещення? Чи тільки для того, щоб записати у метриці та щоб відрізнити нас від інших, чи на те, щоб справляти іменини, нераз гучні, і навіть згрішуючі? Ні!»* [9, с. 442]. Форма запитань у таких висловлюваннях (коли замість наказових конструкцій ужито питальні) дуже вдала, оскільки дозволяє священикові пом'якшити повчальну, менторську тональність.

Окличні речення не лише характеризуються експресивністю, передають емоції проповідника («*І жиди стерегли дім пароха перед нападом християн! Чи це не скандал, чи це не ганьба! Ні, так не може бути!»* [9, с. 437]), але й підсилюють урочистість мовлення («*Так упокоритися міг Ісус Христос, Богочоловік!»* [9, с. 315]), привертають увагу до важливих християнських питань («*О, справді, страшною є душа у стані гріха, жахливі наслідки і плоди отруєння душі гріхом!»* [9, с. 106]). Окличність розповідних речень нерідко підсилюють ще й частки та вигуки, що властиве розмовному мовленню, пор.: «*Що за біль дошкуляє Ісусові!»* [9, с. 401], «*Що за нещастя відтак настане!»* [9, с. 289]; «*О, ні, ніколи! А знаєте чому? Бо Марія не тільки Матір Божя, але також і наша Матір. О, хай буде благословенний і прославлений Ісус, що нам дав Матір Свою за Матір нашу!»* [9, с. 425].

Окличні спонукальні та називні речення (напр.: «*Хто добре розуміє і відчуває, яка це важлива справа, той, якби міг, то вийшов би на високу гору і громовим голосом закликав би усіх: “Моліться, моліться, моліться про покликання святих священиків!”*» [9, с. 289]; «*Діти, любіть ваших родичів не тільки за життя, але й по їх смерті!»* [9, с. 143]; «*Дивне диво! Ісус Христос дав такий зрозумілий приклад і взірєць праці»* [9, с. 319], «*Що за глупота!»*» [9, с. 135]) вжито набагато рідше.

Висновки й перспективи дослідження. Таким чином, органічним елементом християнських проповідей, які зазвичай функціонують в усній формі, є різнорівневі мовні одиниці розмовного стилю, які в піднесеному релігійному контексті, контрастуючи з релігійно маркованими одиницями та взаємодіючи з художніми засобами, роблять мовлення проповідника жвавим, емоційно-експресивним, посилюють його вплив на мирян. Владика Г. Хомишин свідомо використовує звичайну розмовну мову, наслідуючи простий стиль Євангелія, щоби доступно пояснити широкій аудиторії складні питання християнського віровчення.

Перспективним вважаємо вивчення на матеріалі проповідницьких текстів взаємодії релігійного стилю з публіцистичним і художнім функціональними різновидами української мови.

Література:

1. Бабич Н.Д. Богословський стиль української мови у контексті стилістичної науки: збірник науково-дидактичних праць. Чернівці: Вид. дім «Букрек», 2009. 216 с.
2. Бурдіна Г. Вплив Біблії та конфесійного стилю на збагачення української лексики й фразеології. Християнство й українська мова: матеріали наук. конф. (Київ, 5–6 жовтня 2000 р.). Львів: Вид-во Львів. Богослов. Акад., 2000. С. 258–265.
3. Дзюбишина-Мельник Н. Ще один стиль української літературної мови. Культура слова. Київ: Наук. думка, 1994. Вип. 45. С. 14–20.
4. Куньч З. Церковна проповідь і проблеми культури мови. Християнство й українська мова: матеріали наук. конф. (Київ, 5–6 жовтня 2000 р.). Львів: Вид-во Львів. Богослов. Акад., 2000. С. 436–443.
5. Медвідь-Пахомова С. Вплив християнства на антропонімійну систему української мови. Християнство й українська мова: матеріали наук. конф. (Київ, 5–6 жовтня 2000 р.). Львів: Вид-во Львів. Богослов. Акад., 2000. С. 293–301.
6. Німчук В.В. Українська мова – священна мова. Людина і світ. 1993. № 10–12. С. 26–31.
7. Полюга Л.М. До джерел українського красномовства в релігійній проповіді (Іларіон – Галятовський – сучасність). Християнство й українська мова: матеріали наук. конф. (Київ, 5–6 жовтня 2000 р.). Львів: Вид-во Львів. Богослов. Акад., 2000. С. 444–448.
8. Стежка Ю. До питання взаємодії конфесійного й художнього стилів (лексичні оказіоналізми, утворені від сакральних лексем, в українських поетів 60–80-х рр. ХХ ст.). Християнство й українська мова: матеріали наук. конф. (Київ, 5–6 жовтня 2000 р.). Львів: Вид-во Львів. Богослов. Акад., 2000. С. 420–427.
9. Хомишин Г. Парафіяльна місія. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1999. 472 с.
10. Ципердюк О.Д. Мовостиль єпископа Григорія Хомишина: лексико-семантичний аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: «Філологія». 2018. № 32. Том 1. С. 108–112.
11. Яригіна В.В. Мовні засоби вираження експресії в жанрі сучасної проповіді: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2012. 20 с.

Анотація

**О. ЦИПЕРДЮК. ВЗАЄМОДІЯ РОЗМОВНОГО Й РЕЛІГІЙНОГО СТИЛІВ
У ХРИСТІЯНСЬКІЙ ПРОПОВІДІ**

У статті на матеріалі проповідей єпископа Григорія Хомишина, зібраних у богословсько-пасторальній праці «Парафіяльна місія», досліджено вплив розмовного мовлення на релігійний стиль. Розглянуто функціонально-стилістичні особливості елементів розмовного стилю в аналізованих проповідницьких текстах на лексико-фразеологічному та синтаксичному рівнях.

Ключові слова: релігійний стиль, розмовний стиль, проповідь, лексика, фразеологізми.

Анотация

**О. ЦИПЕРДЮК. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ РАЗГОВОРНОГО И РЕЛИГИОЗНОГО СТИЛЕЙ
В ХРИСТИАНСКОЙ ПРОПОВЕДИ**

В статье на материале проповедей епископа Григория Хомишина, собранных в богословско-пасторальном труде «Приходская миссия», исследовано влияние разговорной речи на религиозный стиль. Рассмотрены функционально-стилистические особенности элементов разговорного стиля в анализированных проповеднических текстах на лексико-фразеологическом и синтаксическом уровнях.

Ключевые слова: религиозный стиль, проповедь, лексика, диалектизм, фразеологизмы.

Summary

**O. TSYPERDIUK. THE INTERACTION OF COLLOQUIAL AND RELIGIOUS STYLES
IN THE CHRISTIAN SERMON**

The high spiritual potential of religious texts attracts the attention of Ukrainian linguists. Religious style, according to linguists, borrows minimal linguistic elements from other functional types of speech, but in itself is a powerful source of replenishment of the expressive means of other styles. However, the substyle of sermon is still influenced by publicistic and conversational speech.

The linguistic analysis of the sermons of the bishop of the Ukrainian Greek Catholic Church, Hryhorii Khomyshyn (1867–1945), collected in the theological work "Parish Mission" (1934), testifies the interaction of the colloquial with the religious style at different levels of speech. This type of connection is caused by the oral form of presentation, emotionally-expressive orientation on a wide range of listeners and the function of influence. Bishop deliberately uses the elements of spoken language, as he writes in the introductory units of his work.

Using folk-spoken lexical and phraseological elements (spoken vocabulary, in particular, emotionally colored, dialecticism, folk phraseology), the preacher makes his speech similar to the language of believers. It becomes simple and clear, is causing trust. The use of colloquial vocabulary can often give expression a humorous or ironic tone. Lexical-phraseological elements of the colloquial style enhance their expressive potential by entering into the contrastive relationship with religiously marked units. Bishop H. Khomyshyn usually uses well-known phraseologisms of folk origin, in particular

numerous sayings, through mediation of which informs listeners about important Christian questions. The spoken vocabulary often co-operates with other expressive means: phraseologisms, metaphors, synonyms, antonyms, dialecticisms, and stable phrase combinations are part of artistic means – metaphors, comparisons.

The dialogicity of the sermon manifests itself through appeal to the Christian audience with the help of interrogative sentences that activate the attention of the recipients. Rhetorical question in the sermons of H. Khomyshyn is often the result of the previous thesis. The form of questions instead of prescriptive structures is relevant, because it allows the priest to soften the instructive nature of the sermons. Combination of several interrogative sentences and negative exclamatory sentences-particles are marked with particular expressiveness. Exclamatory sentences of various types convey the emotions of the preacher, enhance the solemnity of speech, draw attention to important Christian issues. The expressiveness of exclamatory sentences is often reinforced by particles and interjections, which is characteristic to colloquial language.

Key words: religious style, sermon, vocabulary, dialecticism, phraseologisms.